

RECEPCIJA POEZIJE SREČKA KOSOVELA NA SLOVAŠKEM

SASA VOJTECH POKLAČ,^{1,2} MILOSLAV VOJTECH¹

¹ Univerza Komenskega v Bratislavi, Filozofska fakulteta, Bratislava, Slovaška
sasa.poklac@uniba.sk, miloslav.vojtech@uniba.sk

² Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana
sasa.vojtechpoklac@ff.uni-lj.si

Prispevek obravnava zgodovino prevodov poezije Srečka Kosovela na Slovaškem. V uvodnem delu približa začetke zanimanja slovaške književnosti za njegovo pesniško ustvarjanje, ki segajo v trideseta leta 20. stoletja. V tem obdobju so v revijah izšli prevodi njegovih pesmi, ki sta jih prispevala književnika in prevajalca Ján Haranta in Koloman Geraldini. Pomembni mejnik v recepciji Kosovelove poezije na Slovaškem je bila izdaja antologije slovenske poezije *Piesne zpod Triglava* (1940), ki jo je uredil K. Geraldini in v katero je vključil kar 12 njegovih pesmi. Prispevek analizira izbor in kakovost prevodov ter približa Geraldinijevo prevajalsko metodo. V nadaljevanju so predstavljeni prevodi Kosovelove poezije po letu 1945. Po premoru, ki je nastal zaradi problematičnih odnosov med Jugoslavijo in Češkoslovaško, so se nadaljnji prevodi pojavili šele v 70. letih (revijalni prevodi in knjižni izbor Františka Lipke *Rozľúčka so sebou*, 1974) in po letu 2000 (prevodi Stanislave Chrobákové Repar, objavljeni v izbranem delu *Zelený papagáj*, 2012).

Ključne besede:

Srečko Kosovel,
poezija,
slovaščina,
prevodi,
slovenščina

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.3.2025.13](https://doi.org/10.18690/um.3.2025.13)

ISBN

978-961-299-058-9

1 Uvod

Začetki zanimanja slovaške književnosti in kulture za poezijo slovenskega pesnika Srečka Kosovela se pojavijo v začetku tridesetih let 20. stoletja, torej le nekaj let po njegovi smrti. To je obdobje, v katerem so avantgardna gibanja v slovaški poeziji dosegla vrhunec: na prelomu dvajsetih in tridesetih let je v ospredju predvsem poetizem, v prvi polovici tridesetih let pa prevladuje drugi val avantgarde, predvsem nadrealizem, ki se navezuje na tradicije evropskega surrealizma. Poleg avantgardnih gibanj oživi tudi neosimbolizem, v slovaško književnost pa vstopi številna generacija pesnikov katoliške moderne, ki je v svojem pesniškem ustvarjanju povezovala spodbude neosimbolizma, poetizma in nadrealizma ter si prizadevala za oblikovanje koncepta tako imenovane čiste poezije. V tem kontekstu vstopajo na prizorišče slovaške književnosti tudi prvi prevodi slovenskega pesnika Srečka Kosovela.

2 Prvi prevodi v revijah

Začetki prevajalskega zanimanja za Srečka Kosovela na Slovaškem so povezani prav s krogom pesnikov katoliške moderne. Prve prevode njegove poezije je v obdobju med obema vojnoma na straneh slovaških kulturnih revij objavil pesnik katoliške moderne Ján Haranta (1909–1983), ki je bil tudi prevajalec iz francoščine in slovenščine. Harantov odnos do književnosti in književnega prevajanja se je poglobil med študijem teologije v francoskem Strasbourgu (1929–1935), kjer je poleg teologije študiral tudi francosko književnost in slavistiko. Prve prevode Kosovelove poezije je objavil v mesečniku za književnost in umetnost *Elán* v prvi polovici tridesetih let. Revija, ki je izhajala v letih 1930–1947, je urejal vodilni predstavnik slovaške medvojne poezije Ján Smrek (1898–1982) in jo izdajal v sodelovanju z založbo Leopolda Mazáča v Pragi. *Elán* je bila ena izmed ključnih revij v obdobju med obema vojnoma, ki so prispevale ne le k modernizaciji slovaške književnosti, ampak so odprle prostor tudi književnemu prevajanju iz manjših slovanskih književnosti, kakršna je bila tudi slovenska književnost.¹

¹ Leta 1938 je v tej reviji izšel članek literarnega zgodovinarja in prevajalca iz slovenske književnosti Jozefa Ambruša (1914–1993) *Naše spojivá so Slovincami* (Naše vezi s Slovenci) (Ambruš, 1938, str. 7), v katerem je slovaškim bralcem približal Slovence in njihovo kulturo. Članek je mogoče šteti za programsko zasnovano besedilo o odnosu do slovenske književnosti in kulture (Vojtech, 2019, str. 228–229).

Prve prevode Kosovelove poezije je J. Haranta objavil v drugem letniku revije *Elán* (1931/1932). V peti številki najdemo prevod prvega soneta pesmi *Strom poznanja* (Sad spoznanja) in pesmi „Predsmrtnica“ (Kosovel, 1932a, str. 6). Pri drugem besedilu je prevajalec ohranil izvirni naslov v slovenščini, saj je predvideval, da bo razumljiv tudi za slovaškega bralca in zato ni čutil potrebe po prevodu. Je pa res, da je izvirni naslov pesmi dal v navednice. Pesmi sta dopolnjeni s portretno risbo Srečka Kosovela in kratko predstavitevijo z naslovom *Srečko Kosovel, slovinský básnik* (Srečko Kosovel, slovenski pesnik), ki vsebuje osnovne biografske podatke o avtorju, omeni izdajo njegovega pesniškega dela iz leta 1927 (*Pesmi*) in na kratko predstavi njegovo ustvarjanje: »Srečko Kosovel je pesnik z globoko tragičnim značajem, ki je bil sprva vnet slavilec Krasa, kasneje pa se je pridružil socialni noti, ki jo je pel iskreno in kristalno čisto. V povezavi s tem je postal vodja nove slovenske poezije« (Haranta, 1932, str. 7). Prevajalec tudi opozori na vzporednice med Kosovelovim življenjem in usodo češkega pesnika Jiříja Wolkerja (1900–1924) ter slovaškega pesnika Andreja Guotha (1906–1929), ki sta (podobno kot Kosovel) zaradi tuberkuloze umrla zelo mlada. Ta vzporednica življenjskih usod pesnikov (v primeru Jiříja Wolkerja je dopolnjena tudi s tematskimi in motivnimi povezavami njune poezije) se v slovaški recepciji Kosovelovega ustvarjanja pojavlja precej pogosto.²

Naslednje prevode je Haranta objavil v tretjem in četrtem letniku revije *Elán* (1932/1933; 1933/1934): v drugi številki tretjega letnika so objavljeni prevodi z naslovom *Pieseň* (Pesem) s tematiko Krasa in *Sonet smrti* (Kosovel, 1932b, str. 2), v drugi številki četrtega letnika pa prevod pesmi *Exekúza smrti* (Ekstaza smrti) (Kosovel, 1933, str. 4).

Harantove prevode Kosovela odlikuje (razen nekaterih leksikalnih nepravilnosti) prizadevanje, da se čim bolj približa izvirniku, trudi se dosledno upoštevati izvirne rime in prvotno število zlogov, prav tako pa (z nekaj izjemami) spoštuje tudi izvirno strofično zgradbo. Večje odstopanje od izvirnika opazimo na primer v pesmi *Pieseň* (Pesem), kjer je prvotno dvanajstverzno pesem prevedel s trinajstimi verzi. Do tega podaljšanja je prišlo pri prevodu izvirnega četrtega in petega verza pesmi: »*bel cvet divje rože / je zakrvavel ...*«, kjer je prevajalec v primerjavi z originalom izbral bolj sproščeno obliko prevoda in izvirna dva verza razširil za dodaten verz: »*biehy kvet divej ruže / v krvi / sa zachvieval ...*« (Kosovel, 1932b, str. 2).³ Po drugi strani pa so

² Prim. Lipka, 1974, str. 89; Repar, 2012, str. 157.

³ Dobesedni prevod v slovenščino: »*bel cvet divje rože / v krvi / je vztrepetal ...*«.

Harantovi prevodi v slovenščino zaznamovani z arhaično delujočim inverznim besednim redom, visoko pojavnostjo postponiranih ujemalnih prilastkov in pesniških besed.

Na straneh revije *Elán* se s prevodi Kosovelove poezije srečamo tudi v drugih kontekstih. V deseti številki osmega letnika (1937/1938) je slovaški umetnostni zgodovinar in publicist Július Kálmán (1911–1991) objavil nekrolog, posvečen nestorju moderne slovaške likovne umetnosti, slikarju, grafiku in ilustratorju Mikulášu Galandu (1895–1938). V članku z naslovom *Odišiel človek* (Odšel je človek) in podnaslovom *Na čiernu stuhu venca drabému Galandovi* (Na črni trak venca dragemu Galandu) so kot uvodni moto uporabljeni prvi štirje verzi iz Kosovelove pesmi *Od tega življenja* v slovaškem prevodu, vendar brez navedbe avtorja prevoda.

Drugi prevajalec, ki se je v tridesetih in štiridesetih letih 20. stoletja sistematično posvečal prevajanju poezije S. Kosovela v slovaščino, je bil slovaški pisatelj in prevajalec Koloman K. Geraldini (1908–1994). Spada v skupino osmih slovaških intelektualcev, ki so bili v okviru mednarodne študentske organizacije Pax romana na izmenjavi na takratni Univerzi kralja Aleksandra I. v Ljubljani.⁴ Leta 1936 je kot študent Pravne fakultete Univerze Komenskega v Bratislavi en semester študiral v Ljubljani, kjer je vzpostavil stike s številnimi osebnostmi slovenske kulture.⁵ V tem obdobju so nastali tudi njegovi prvi prevodi poezije S. Kosovela, ki jih je objavil v reviji *Slovenské pohľady*. V njej je leta 1937 pod naslovom *Zo slovinskej poézie* (Iz slovenske poezije) objavil štiri Kosovelovih pesmi: *Ty nie si...* (Ti nisi), *Ráno na bore* (Jutro na gori), *Vietor v poli* (Vetri v polju) in *Tichý večer* (Tih večer) (Kosovel, 1937, str. 385–386), leta 1938 pa jih je dopolnil s prevodom pesmi *Balada* (Kosovel, 1938, str. 361). Poleg revije *Slovenské pohľady* je prevode objavljala tudi v reviji *Prameň*. Leta 1936 je v prvi številki te revije objavil prevod Kosovelovega *Soneta smrti* (Kosovel, 1936, str. 134). Vse te revijalne prevode je Geraldini kasneje uvrstil v svojo antologijo slovenske poezije *Piesne zpod Triglava* (Pesmi izpod Triglava), ki je izšla leta 1940.

⁴ Med njimi so bili Ján Stanislav, Jozef Ambruš, Ján Kostih, Stanislav Mečiar, Melichar Václav a Ján Irmier (Vojtech Poklač in Vojtech, 2021, str. 486).

⁵ V tem obdobju je začel objavljati prve prevode, ki so izhajali v reviji mlade katoliške inteligence *Prameň* in v revijah *Elán* in *Slovenské pohľady*. Prevajal je A. Gradnika, S. Kosovela, O. Župančiča, E. Kocbeka, M. Kranjca, I. Preglja in A. Vodnika, leta 1940 je izdal tudi knjižni prevod romana Franceta Bevka *Kaplán Martin Čedermac*. Po zaslugi teh prevodov je postal v štiridesetih letih 20. stoletja pomemben poznavalec slovenske književnosti in hkrati njen najpomembnejši prevajalec in popularizator. Po letu 1945 je Geraldini kot prevajalec slovenske književnosti utihnil. Kot eksponent fašističnega režima na Slovaškem v letih 1939–1945 (služboval je kot okrožni poveljnik Hlinkove garde in član predsedniške straže takratnega predsednika fašistične Slovaške republike Jozefa Tisa) je emigriral v Argentino, kjer je umrl leta 1994 (Vojtech Poklač in Vojtech, 2021, str. 486–489).

3 Srečko Kosovel v antologiji *Piesne zpod Triglava*

Pomemben mejnik pri spoznavanju poezije S. Kosovela na Slovaškem je bila izdaja antologije *Piesne zpod Triglava* (Pesmi izpod Triglava) s podnaslovom *Výber zo súčasnej slovinskej lyriky* (Izbor iz sodobne slovenske lirike), ki jo je pripravil K. Geraldini. Izdala jo je Slovaško-jugoslovanska liga v Bratislavi, naslednica Českoslovaško-jugoslovanske lige, ki je bila ustanovljena že leta 1921 in je v obdobju med obema vojnama pomembno prispevala k institucionalizaciji slovaško-slovenskih odnosov. Grafično jo je oblikoval slovaški slikar in grafik Jozef Cincík (1909–1992), obsežen uvod v antologijo z naslovom *Súčasná slovinská literatúra* (Sodobna slovenska književnost) je napisal slovenski pesnik, prevajalec in zgodovinar Tine Debeljak (1903–1989).⁶

Osnovno izhodišče Geraldinijevega izbora je bila antologija *Slovenska sodobna lirika* iz leta 1933,⁷ iz katere je prevzel osnovno zgradbo, večino pesniških besedil in zaporedje posameznih pesnikov. V nekaterih primerih je Geraldini svoj izbor dopolnil tudi z besedili, ki so izšla v novejših pesniških zbirkah, izdanih po letu 1933. Geraldinijev izbor je v veliki meri determiniran z njegovimi osebnimi estetskimi preferencami in lastno prevajalsko izkušnjo, saj je v antologijo vključil več prevodov, ki jih je po vrnitvi iz Ljubljane v tridesetih letih 20. stoletja objavljala v literarnih revijah (Vojtech Poklač in Vojtech, 2021, str. 486–489). To velja predvsem za njegov izbor iz poezije S. Kosovela. Prav v njegovem primeru se »ni podredil izboru v antologiji Antona Vodnika *Sodobna slovenska lirika*« (Sevšek Šramel in Šnytová, 2023, str. 249), saj ni uvrstil niti enega besedila, ki je bilo objavljeno v tej slovenski antologiji, bralcu pa je ponudil svoj izbor. Pri tem je izhajal iz takrat dostopnih izdaj Kosovelove poezije, zlasti iz zbirke *Pesmi* (1927), ki jo je uredil A. Gspan, in iz zbirke *Izbrane pesmi* (1931), ki jo je uredil A. Ocvirk. »Geraldini je v svoj izbor vključil impresionistične pesmi iz tako imenovanega kraškega cikla, pa tudi Kosovelove sonete in pesmi, ki kažejo povezavo z moderno dobo, njegov boj za resnico in novega človeka« (Sevšek Šramel in Šnytová, 2023, str. 249–250).

⁶ Zanimivo je, da je istega leta izšla zelo podobna antologija (podoben naslov s približno enakim izborom avtorjev, pesniških besedil in enakim številom strani) v češkem jeziku z naslovom *Hvězdy nad Triglavem. Moderní poesie slovinská* (1940), ki sta jo uredila Oton Berkopec in Josef Hora. Kljub temu pa se antologiji med seboj razlikujeta po izbiri pesniških besedil in zastopnosti posameznih pesnikov (Vojtech Poklač in Vojtech, 2021, str. 485–492).

⁷ Uvod je napisal R. Ložar, pesmi pa je izbral in uredil A. Vodnik.

S. Kosovel spada v skupino pesnikov, ki jim je Geraldini v antologiji *Piesne zpod Triglava* posvetil največ pozornosti. V izbor je vključil 12 njegovih pesmi,⁸ kar je v primerjavi z zastopanostjo drugih avtorjev veliko. Ta sorazmerno velik prostor, ki ga je Geraldini namenil Kosovelovi poeziji, ustreza »njegovemu poslanstvu v slovenski poeziji, čeprav je možno, da je bila tukaj v veliki meri odločilna tudi prevajalčeva ljubezen do tega pesnika« (Ambruš, 1940, str. 126). Drugi razlog, ki je morebiti povezan s prevajalčevim velikim zanimanjem za Kosovelovo poezijo, je tudi dejstvo, da ga je njegovo tragično življenje spominjalo na (že omenjeni) življenjski usodi češkega pesnika Jiříja Wolkerja in slovaškega pesnika Andreja Guotha. Geraldinijev izbor Kosovelove poezije je opazila tudi takratna literarna kritika (Vojtech Poklač in Vojtech, 2021, str. 490–491). Poznavalec slovenske književnosti in prevajalec iz slovenskega jezika Jozef Ambruš je v oceni Geraldinijeve antologije opozoril predvsem na problem reprezentativnosti izbora iz Kosovelovega opusa. V povezavi s tem piše: »Škoda le, da nam Geraldini ni prevedel nekaterih klasičnih besedil iz Kosovelovega cikla *Ocean*, ki upravičeno velja za njegovo najizrazitejšo stvaritev« (Ambruš, 1940, str. 126).

Pri ocenjevanju kakovosti Geraldinijevih prevodov Kosovelove poezije je treba upoštevati, da gre za prevode med genetično sorodnimi slovanskimi jeziki. Geraldini se je moral pri prevajanju pesmi iz slovenščine v slovaščino spoprijeti predvsem s fonetično-fonološkimi posebnostmi obeh jezikov, ki bistveno vstopajo v ritmično zgradbo pesniških besedil in določajo njihove prozodične lastnosti (predvsem obstoj premičnega naglasa v slovenščini proti stalnemu naglasu na prvem besednem zlogu v slovaščini). Težavne in neprevedljive so se zdele predvsem bogate ritmične variacije in evfonične prvine v izvirnih slovenskih pesniških besedilih, kjer je moral prevajalec poseči po nevtralnem izrazu in ritmično monotonem verzju, včasih pa mu jih je le uspelo nadomestiti s pomočjo melodičnosti slovaškega samoglasniškega sistema. Pri prevajanju slovenskih pesmi, ki so napisane v vezanih in rimanih verzih, se je Geraldini trudil, da bi obdržal prvotno shemo rim in kar se da v največji možni meri ohranil prvotno pesniško obliko in izraz. Zaradi fonetično-fonoloških in leksikalnih posebnosti slovaščine prevajalec v teh primerih ni mogel upoštevati izvirnega števila zlogov v verzih, ki je v slovaških prevodih večinoma večje kot v slovenskem originalu, za problematičnega pa se je izkazal predvsem prevod verzov z izvirnim jamskim ritmom, ki ga je prevajalec v več primerih nadomestil s

⁸ Geraldini je izbral naslednje pesmi: *Balada*, *Premišljevanje*, *Jesensko jutro*, *Ti nisi*, *Tih večer*, *Vetri v polju*, *Jutro na gori*, *Sonet smrti*, *Predsmrtnica*, *Melanholija gladi*, *Proti človeku* in *Ekstaza smrti*.

trohejskim, ponekod pa je jambski ritem v prevodu dosegel z rabo daktilske anakruze, torej s sredstvom, značilnim za sestavo slovaškega jambskega verza (Vojtech Poklač in Vojtech, 2021, str. 489–490).

Zanimivo je, da se v Geraldinijevem izboru pojavljajo prevodi nekaterih pesmi, ki jih je pred njim že prevedel J. Haranta. Gre za pesmi *Sonet smrti* in *Ekstaza smrti*. Če primerjamo Harantov in Geraldinijev prevod teh pesmi, lahko opazimo, da sta k izhodiščnemu besedilu pristopila individualno in sta iskala lastne prevajalske rešitve. Medtem ko J. Haranta v svojem prevodu Kosovelovega *Soneta smrti* večinoma ohranja izvirno verzno in strofično obliko (deset- in enajstzložni verzi z dominantnim jambskim ritmom, ohranja tudi izvirno povezavo dveh zaključnih trivrstičnih kitic soneta v eno šestvrstično celoto), K. Geraldini v svojem prevodu uporablja večjo zložno raznolikost verzov (deset-, enajst- in dvanajstzložni verzi s prevladujočim jambskim ritmom) in zadnjo šestvrstično kitico soneta, ki jo deli na dve samostojni trivrstični kitici. Z leksikalnega in skladenjskega vidika pa Geraldinijev prevod deluje na slovaškega bralca bolj naravno, tekoče in jezikovno sodobnejše kot Harantov prevod, ki je poln arhaičnih pesniških zgradb in besedišča (postponirani ujemalni prilastek, inverzni besedni red, neologizmi). V primeru prevoda pesmi *Ekstaza smrti* so razlike med obema prevodnima različicama še izrazitejše. Geraldinijeva prevodna različica (v primerjavi s Harantovo) veliko bolj spoštuje slovenski izvirnik, kar je še posebej razvidno v načinu prevajanja uvodnih verzov. Tako v Harantovem prevodu manjka ključna besedna zveza »zahodna Evropa«, ki je v Kosovelovem izvirniku v drugem verzu (Harant jo je prestavil v četrti verz in jo spremenil v »biedna Evropa«), Geraldini pa je za razliko od njega dosledno ohranil Kosovelov izvirnik (*»Zlati stolpovi západne Evrope«* / *»Zlaté veže západnej Evrope«*). Po drugi strani je Geraldini storil napake pri prevajanju naslovov nekaterih Kosovelovih pesmi, ki relativizirajo semantiko prvotnih naslovov. Pri prevodu naslova v pesmi Srečka Kosovela *Vetri v polju* je uporabil edninsko obliko *Vietor v poli*, nekatere naslove pesmi je reducirал (naslov Kosovelove pesmi *Melanholija gladu* skrajša v *Hlad*), pri prevajanju nekaterih naslovov je namesto slovaške ustreznice raje uporabil besedišče tujega izvora (naslov pesmi S. Kosovela *Premišljevanje* prevaja kot *Meditácia*, pri čemer bi lahko uporabil več slovaških ekvivalentov kot *premyšľanie*, *rozjímánie*, *uvažovanie*) (Vojtech Poklač in Vojtech, 2021, str. 490).

Za Geraldinijeve prevode Kosovelovih pesmi velja isto, kar velja za antologijo kot celoto: celoten jezikovni izraz prevodov odlikuje sodobnost, naravnost in uglajenost, tuja mu je odvečna pesniška dekorativnost (izogiba se rabi arhaizmov, neologizmov,

retorični patetičnosti, prav tako pa tudi folklorizirani stilizaciji), mestoma zaide v monotonost in pesniško stereotipnost, ki ji »primanjkuje svobodnejša svežina izraza« (Lehot'an, 1940, str. 7).

Z vidika zgodovine recepcije Kosovelovega dela na Slovaškem je bila to prva in dolga desetletja tudi edina pomembnejša predstavitev njegovega ustvarjanja v slovaškem prevodu. Naslednji izbor Kosovelovega ustvarjanja je na Slovaškem izšel šele leta 1974 v prevodu Františka Lipke z naslovom *Rozlúčka so sebou* (Slovo od sebe) (Vojtech Poklač in Vojtech, 2021, str. 488).

4 Prevodi poezije Srečka Kosovela po letu 1945

Po drugi svetovni vojni beležimo na področju recepcije slovenske književnosti na Slovaškem več prekinitev. Leta 1945 odide v emigracijo vodilni prevajalec slovenske književnosti in Kosovelove poezije Koloman K. Geraldini, po nastopu komunističnega režima leta 1948 pa se omeji prostor za objavo prevajalcem, ki so prihajali iz vrst pesnikov slovaške katoliške moderne. Na slovaško-slovenske medliterarne odnose je imela negativen vpliv neugodna politična situacija po letu 1949, ko je bila Jugoslavija pod vodstvom Josipa Broza Tita izključena iz tako imenovanega socialističnega bloka. Normalizacija odnosov med takratno Čehoslovaško kot delom sovjetskega bloka in Titovo Jugoslavijo je nastopila šele konec petdesetih, predvsem pa v šestdesetih letih 20. stoletja.

Do ponovnega zanimanja za prevajanje S. Kosovela na Slovaškem je prišlo šele v začetku sedemdesetih let 20. stoletja. Zasluge za to ima predvsem prevajalec, visokošolski pedagog in diplomat František Lipka (1946). Kot diplomirani jezikoslovec slovaškega in srbohrvaškega jezika na Filozofski fakulteti Univerze Komenskega v Bratislavi se je sistematično zanimal za književnosti takratne Jugoslavije, zato je poleg prevodov srbskih, hrvaških in makedonskih avtorjev prevajal tudi dela slovenskih književnikov (Jankovič, 2005, str. 105–106).⁹ V prvi številki sedmega letnika revije *Revue svetovej literatúry* (1971) je pod imenom Fero Lipka objavil članek *O poéziji Srečka Kosovela* (O poeziji Srečka Kosovela) (Lipka, 1971, str. 30–31) in serijo dvajsetih prevodov njegovih pesmi z zanimivo grafično obliko –

⁹ Poleg prevajanja pesmi S. Kosovela je leta 1970 pripravil tudi izbor poezije Kajetana Koviča *Korene vetra. Vjber z poézije* (Korenine vetra. Izbor iz poezije).

Lipkovi prevodi so dopolnjeni z več reprodukcijami izvirnih Kosovelovih rokopisov v slovenščini (Kosovel, 1971, str. 32–38).

Tri leta kasneje F. Lipka izda tudi knjižni izbor poezije S. Kosovela z naslovom *Rozlúčka so sebou* (dobesedno Slovo od sebe, 1974).¹⁰ Izbor vsebuje 66 pesmi, razdeljenih v tri tematske sklope. Izhodišče Lipkovih prevodov so bile tri izdaje Kosovelove poezije: *Zbrano delo* (1964), *Moja pesem* (1964) in *Integrali* (1967). V to izdajo je Lipka vključil tudi svojih 18 starejših prevodov, ki jih je objavil leta 1971 v reviji *Revue slovenskej literatúry*, dva izmed prvotnih prevodov pa ni vključil v izbor, in sicer pesem *Po striebornom mesačnom svetle* (Po srebrni mesečini) in pesem *Sivé* (Sivo). V primerjavi z revijalnimi različicami prevodov prevajalec ni bistveno posegal vanje, v nekaterih primerih pa je radikalno posegel v njihove izvirne naslove. Največje spremembe vidimo pri naslovih pesmi, v katerih je Kosovel eksperimentiral s pesniškimi konstrukcijami in jih poimenoval »konsi«. Medtem ko je Lipka v revijalni različici prevodov ohranil izvirni značaj Kosovelovih naslovov (izvirno Kosovelovo označbo »Kons.« je le nekoliko spremenil, in sicer v »Konš.«), je v knjižni izdaji naslove pesmi *Konš.* (Kons) in *Konš. Konš. Konš.* (Kons. Kons. Kons.) popolnoma izločil in jih nadomestil z oznakami ***, naslove pesmi *Konš Ikarus* (Kons Ikarus) in *Konš. Mačka* (Kons: mačka) skrajša na *Ikarus* (Lipka, 1974, str. 77) in *Mačka* (Lipka, 1974, str. 73) in obratno, prvotno obliko naslova *Konš 5* (Kons. 5) v primerjavi z revijalno izdajo razširi na *Konstrukcia č. 5* (Lipka, 1974, str. 86). Te spremembe so v veliki meri potisnile v ozadje avantgardni in eksperimentalni značaj teh pesmi.

Na splošno je mogoče Lipkov izbor Kosovelove poezije oceniti kot »kakovosten prevod, vreden pesnikovega imena, ki pa je sčasoma izginil iz vidnega polja slovaške kulturne javnosti« (Repar, 2012, str. 159). Lipkov izbor Kosovelove poezije pa je imel tudi svoje slabosti, ki so bile posledica časa njegove izdaje. To je bilo obdobje utrjevanja komunističnega režima v takratni Čehoslovaški, ki je bila od leta 1968 okupirana z vojsko takratne Sovjetske zveze. Te okoliščine so močno vplivale tudi na kulturno in literarno življenje in pustile sledi tudi na Lipkovem izboru Kosovelove poezije. Izbor pesmi je bil deloma tendenčen (poskušal je vsaj delno ustreči takratnim zahtevam socialističnega realizma in v njem so se poleg nekaterih ključnih Kosovelovih pesmi znašle predvsem pesmi s socialno in revolucionarno tematiko), poleg tega pa so bile nekatere objavljene pesmi rahlo spremenjene in njihov pomen

¹⁰ Naslov knjižnega izbora se »nanaša na Kosovelovo pesem *Slovo od sobe*. Kljub prostorsko nedvoumni ubeseditvi sobe (»Ugasnil sem luč. / Zaprl sem vrata.«) je v naslovu prevoda spremenjen denotat (sobe – sebe), kar preusmerja interpretativni ključ pesmi« (Sevšek Šramel in Šnytová, 2021, str. 456).

prilagojen takratnim ideološkim shemam. V pesmi *Kaleidoskop* (Kalejdoskop) je na primer besedno zvezo »Revolucija angelov.« skrčil na »revolucija«, v pesmi *Na pyramide* (Na piramidi) je bil popolnoma izpuščen verz »Socializacija zlate produkcije. / Konec razvoja.« (Repar, 2012, str. 157). Tudi v Lipkovi spremni besedi z naslovom *O poeziji Srečka Kosovela*, ki je nastala kot razširitev uvodnega istoimenskega članka k seriji njegovih prevodov v reviji *Revue svetovej literatúry* (1971), najdemo več trditev, ki so značilne za čas njihovega nastanka: predvsem enostransko poudarjanje vzporednic s slovaškimi in češkimi levičarsko usmerjenimi pesniki (Laco Novomeský, Jiří Wolker), poudarjanje socialnih in angažiranih tem njegove poezije, ki je »polna upora in odpora proti nehumani družbi, ki temelji na izkoriščanju posameznika« (Lipka, 1974, str. 88). To takratno enostransko tematsko naravnost izbora v duhu markisistično-leninistične literarne vede pa je takratna literarna kritika visoko ocenila in poudarjala: »Pojavljajo se motivi stradajočih otrok, delavcev, ki se utrjeni vračajo z dela. V teh pesmih je Kosovel najkonkretnjši in izjemno prepričljiv« (Bacigálová, 1975, str. 38).¹¹ V Lipkovih prevodih Kosovelove poezije »se je pojavilo tudi nekaj napak, ki so posledica nepazljivosti takrat še relativno mladega prevajalca («šipa» prevedena kot »ruža«, »dim« preveden kot »dom« itd.), vsa druga odstopanja od izvirnika pa je mogoče šteti kot del prevajalčeve ustvarjalne svobode« (Repar, 2012, str. 158). Na nekatere jezikovne pomanjkljivosti prevoda je opozorila tudi literarna kritika. Avtorica recenzije Lipkovega izbora Kosovelove poezije Hana Bacigálová opozarja, da je prevajalec zlasti v primeru verznihih pesniških besedil »posvetil malo pozornosti rimi (na sene – v komíne, domu – na rovinu, cesty – pomsty, plamene – skučanie itd.). Pesmi nimajo slovaškega ritma, glasno se berejo zelo težko« (Bacigálová, 1975, str. 38).

Zadnji izbor Kosovelove poezije, ki je do zdaj izšel na Slovaškem, je dvojezična slovensko-slovaška izdaja z naslovom *Zelený papagáj – Zeleni papagaj* (2012), ki jo je uredila in v slovaščino prevedla Stanislava Chrobáková Repar (1960).¹² Izhodišče za

¹¹ Vrednotenje Kosovelove poezije s strani slovaške literarne vede, da gre za kot socialno usmerjeno, revolucionarno ali celo »socialistično« poezijo, je bilo še v osemdesetih letih 20. stoletja zelo intenzivno. Slovaški literarni zgodovinar in komparativist Zlatko Klátik (1922–1990) v svoji monografiji *Slovenská a jugoslovanská literatura* (Slovaška in jugoslovanska književnost) iz leta 1987 analizira »Kosovelove predispozicije za pesnika socialističnega čutenja in dojemanja« in piše, da je bila njegova »pot do socializma spontana« (Klátik, 1987, str. 179). V nadaljevanju v zvezi s tem navaja, da je bila »socialistična vizija pesnika ogrožena z realnostjo jugoslovanske države, njenimi narodnostnimi razkoli, zatiranjem državljskih svoboščin, surovim napadom na delavski razred, nastajajočo diktaturo, ki je kmalu izbrisala tudi komaj kaljene poganjke buržoazne demokracije« (Klátik, 1987, str. 182). Kosovela pa ocenjuje kot pesnika, ki je »svojo kratko življenjsko in umetniško usodo povezal z idejo socializma« (Klátik, 1987, str. 187).

¹² Prevajalka, urednica in literarna znanstvenica Stanislava Chrobáková Repar se sistematično ukvarja s prevajanjem poezije in proze iz slovenščine v slovaščino in iz slovaščine v slovenščino. V slovenščino je prevedla

njen izbor so bile izdaje Kosovelove poezije *Zbrano delo 2* (1974), *Moja pesem* (1976), *Ikarjev sen* (2004) in *Iz zapuščine* (2010). Gre za obsežno izbiro Kosovelove poezije, ki smiselno dopolnjuje informacije, ki jih je slovaškim bralcem »o Kosovelovi poetiki pred skoraj štiridesetimi leti posredoval František Lipka« (Repar, 2012, str. 159). S. Chrobáková Repar je svoj izbor razdelila na šest delov: prvi štirje deli prinašajo prevode pesmi iz *Integralov*, peti del vsebuje 26 pesmi iz Ocvirkovega *Dodatka* iz drugega zvezka Kosovelovega *Zbranega dela* (1974) in šesti del, tj. 32 pesmi, ki so iz izdaje *Iz zapuščine* (2010). Prevode S. Chrobákovéj Repar, ki je tudi uveljavljena pesnica, odlikuje izrazito prizadevanje za čim bolj natančen prevod Kosovelovih pesmi v slovaščino. Prevajalka kot odlična poznavalka slovenskega jezika na ustvarjalen način prenese v slovaščino posebnosti avtorjevega sloga in njegove poetike. O svojih prevajalskih izkušnjah s Kosovelovo poezijo je napisala: »Pri prevajanju sem se trudila upoštevati vse ravni ali plasti Kosovelove poetike in njegovega pesniškega izraza ter ohraniti vse stopnje integriranosti pesnikovega besedila: od širših pomenskih kontekstov, prek senzualne nasičenosti metonimičnih in metaforičnih izrazov do ritmičnih in rimskih kakovosti posameznih pesmi.« (Repar, 2012, str. 161).

Izbor *Zelený papagáj – Zeleni papagaj* je dopolnjen tudi z obsežno študijo prevajalke, v kateri slovaškemu bralcu prinaša celovit pogled na avtorja in njegovo delo. V študiji se dotika ne le biografskih podatkov, ampak tudi vprašanj, ki so povezana z uredniškim dostopanjem do Kosovelovega pesniškega dela in njegovih interpretacij, pri čemer se opira na najnovejša dognanja slovenske literarne vede. Poudarja predvsem pesnikov odnos do avantgarde, občutljivo razkriva preobrazbe njegove poetike in posebnosti njegovega pesniškega jezika. Posebno pozornost posveča tudi recepciji Kosovelove poezije na Slovaškem, vendar se ukvarja le s prevodom svojega neposrednega predhodnika Františka Lipka in z njegovim knjižnim izborom Kosovelove poezije *Rozhlúčka so sebou* iz leta 1974, starejših prevodov Kosovelove poezije pa Chrobáková Repar žal ne omenja. Kljub nepopolnim informacijam o tradiciji prevajanja Kosovelove poezije v slovaški literaturi in kulturi gre za študijo, ki slovaškemu bralcu ponuja plastičen prikaz pesnika, obdobja, v katerem je živel in ustvarjal, ter literarnega dela in njegove aktualne literarnovedne recepcije.

Chrobáková Repar se je z literarno zapuščino S. Kosovela ukvarjala tudi kasneje. Leta 2024 je v reviji *Fraktál* v tematskem sklopu, posvečenem srednjeevropskim avantgardam, objavila Kosovelov manifest *Mehanikom!* iz leta 1925 (Kosovel, 2024, str. 39–40). Prevod je dopolnjen s člankom prevajalke z naslovom *Kosovelov manifest „Mehanikom!“ a jeho ukotvenie v dobovej realite* (Kosovelov manifest »Mehanikom!« in njegova zasidranost v realnosti časa) (Chrobáková Repar, 2024, str. 37–38), v katerem bralcu skupa približati kontekstualne povezave nastanka tega besedila, ki je bilo »predvsem neposredna reakcija na italijanski futurizem s slepo vero v odrešilno moč moderne tehnike, pa tudi dadaizem z jezikovno destrukcijo smisla« (Chrobáková Repar, 2024, str. 38).

5 Zaključek

Analiza recepcije pesniškega dela S. Kosovela na Slovaškem kaže, da prisotnost tega slovenskega pesnika v slovaškem kulturnem prostoru ni bila nepretrgana in da se je prevajalski interes za njegovo pesniško ustvarjanje dinamično spreminjal. Pri spremljanju prevajalskega zanimanja za Kosovelovo poezijo na Slovaškem v 20. in 21. stoletju lahko identificiramo obdobja vzpona, pa tudi obdobja več desetletij trajajočih prekinitev in molka kot posledica neugodnih družbeno-političnih razmer, ko je ustvarjanje tega pesnika zašlo v pozabo. V zgodovini slovaškega umetniškega prevajanja lahko na splošno izpostavimo tri obdobja povečanega zanimanja za Kosovelovo poezijo: obdobje revijalnih prevodov iz tridesetih in začetka štiridesetih let 20. stoletja, ki se zaključí z izdajo Geraldinijeve antologije *Piesne zpod Triglava* (1940), obdobje prve polovice 70. let 20. stoletja, ki ga predstavljajo revijalni prevodi F. Lipka in njegov knjižni izbor *Rozlúčka so sebou* (1974) ter obdobje po letu 2000, v katerem izhajajo knjižni in revijalni prevodi S. Chrobákové Reepar. Vsako od teh obdobjí je zaznamovano s specifičnim pristopom do Kosovelove pesniškega zapuščine, vsaka generacija prevajalcev pa se je na svoj način spopadala z zahtevnostjo njegovega pesniškega sveta, prav tako pa se je prevajalska praksa pogosto podrejala specifičnemu kulturnemu kontekstu določenega časa, založniški praksi in nenazadnje tudi ravni in intenzivnosti razvoja slovaško-slovenskih kulturnih in literarnih odnosov.

Literatura

Ambruš, J. (1938). Naše spojivá so Slovincami. *Elán*, 8(8), 7.

- Ambruš, J. (1940). Koloman K. Geraldini: Piesne zpod Triglava. Výber zo súčasnej slovinskej lyriky. Vydala Slovensko-juhoslovanská liga, študentský odbor. Bratislava 1940. *Slovenské poblady*, 56(2), 125–127.
- Bacigálová, H. (1975). Kosovelove akvarely. Srečko Kosovel: Rozlúčka so sebou. Východoslovenské vydavateľstvo, 1974. *Romboid*, 10(4), 37–38.
- Geraldini, K. K. (1940). *Piesne zpod Triglava. Výber zo súčasnej slovinskej lyriky*. Bratislava : Slovensko-juhoslovanská liga, študentský odbor.
- Haranta, J. (1932). Srečko Kosovel, slovinský básnik. *Elán*, 2(5), 7.
- Chrobáková Repar, S. (2024). Kosovelov manifest „Mechanikom!“ a jeho ukotvenie v dobovej realite. *Fraktál*, 7(4), 37–38.
- Jankovič, J. (2005). *Slovník překladatelův s bibliografiou překladů z macedonštiny, srbského, chorvatštiny a slovinštiny*. Bratislava: Jugu – Veda, vydavateľstvo SAV.
- Klátik, Z. (1987). *Slovenská a juhoslovanská literatúra*. Bratislava: Veda.
- Kosovel, S. (1932a). Strom poznania, „Predsmrtnica“. *Elán*, 2(5), 6.
- Kosovel, S. (1932b). Pieseň, Sonet smrti. *Elán*, 3(2), 2.
- Kosovel, S. (1933). Extáza smrti. *Elán*, 4(3), 4.
- Kosovel, S. (1936). Sonet smrti. *Prameň*, 1(1), 134.
- Kosovel, S. (1937). Zo slovinskej poézie. *Slovenské poblady*, 53(6–7), 385–386.
- Kosovel, S. (1938). Balada. *Slovenské poblady*, 54(6–7), 361.
- Kosovel, S. (1971). Básne. *Revue svetovej literatúry*, 7(1), 32–38.
- Kosovel, S. (1974). *Rozlúčka so sebou*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo.
- Kosovel, S. (2012). *Zelený papagáj – Zelení papagaji*. Ljubljana: KUD Apokalipsa, Bratislava: Vlna : Drevo a srd.
- Kosovel, S. (2024). Mechanikom! (Mechanici a šoféri!). *Fraktál*, 7(4), 39–40.
- Lehot'ani, P. (1940). Na ceste poznávania a sblížovania. *Slovák*, XXII(121) (25. 5. 1940), 7.
- Lípka, F. (1971). O poézii Srečka Kosovela. *Revue svetovej literatúry*, 7(1), 30–31.
- Lípka, F. (1974). O poézii Srečka Kosovela. V S. Kosovel, *Rozlúčka so sebou* (str. 87–91). Košice: Východoslovenské vydavateľstvo.
- Repar, S. (2012). Prečo si vypustil zlatý čln do močiara? (Poézia Srečka Kosovela v medzinárodných a iných súvislostiach). V S. Kosovel, *Zelený papagáj : Zelení papagaji* (str. 145–167). Ljubljana: KUD Apokalipsa, Bratislava: Vlna : Drevo a srd.
- Sevšek Šramel, Š. in Šnytová, J. (2021). Srečko Kosovel v českých in slovaških prevodih: perspektiva treh prevodnih valov. *Obdobja 40. Slovenska poezija*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 451–457.
- Sevšek Šramel, Š. in Šnytová, J. (2023). Srečko Kosovel: básnik slovinského Krasu a avantgardy v českej a slovenskej prekladateľskej recepcii. *Slovenská literatúra*, 70(3), 244–259.
- Vojtech, M. (2019). Slovaška slovenistika in recepcija slovenske kulture na Slovaškem v letih od 1919 do 1942. *1919 v slovenskom jazyku, literatúri in kultúri*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi in tuji jazyk, 225–232.
- Vojtech Poklač, S. in Vojtech, M. (2021). Prva antologija slovenske lirike na Slovaškem. *Obdobja 40. Slovenska poezija*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 485–492.

